

Cronologiad'Irène Némirovsky

1868 Neix Léon Némirovsky (Arieh, el seu nom hebreu), pare d'Irène, a Elisabethgrad, ciutat que patirà l'infortuni dels pogroms contra els jueus a partir de 1881. El nom dels Némirovsky prové originàriament de la ciutat ucraïniana de Nemirov, centre important del moviment hassídic al segle XVIII. La família Némirovsky havia arribat a la prosperitat gràcies al comerç de cereals. Léon haurà de viatjar molt abans de fer fortuna amb els negocis i d'esdevenir un dels banquers més rics de Rússia. A la seva targeta de visita, es podia llegir, efectivament: «Léon Némirovsky, President del Consell de la Banca de Comerç de Voronej, Administrador de la Banca de la Unió de Moscou, Membre del Consell de la Banca privada de Comerç de Petrograd.» Els Némirovsky es van incorporar, d'aquesta manera, a un medi social privilegiat, que gaudia de la protecció del Tsar, on el francès era la primera llengua, que Irène aprendrà amb la seva institutriu abans fins i tot que el rus. (D'altra banda, també dominarà el polonès, el finès, l'anglès, el basc i comprendrà el yiddish, llengua de la qual trobem algun rastre al llibre *Les Chiens et les loups*.)

1887 Neix, a Odessa, Fanny (Faïga, en hebreu), mare de l'escriptora.

1903 L'onze de febrer, neix Irène Némirovsky a Kiev, en plena zona Yiddish. Tot i l'excel·lència dels seus preceptors, Irène serà una nena infeliç i solitària. Els seus pares demostraven poc interès en la llar familiar. Tanmateix, ella sent una gran adoració pel seu pare, que passa tot el temps ocupat en els seus negocis o jugant al casino. La seva mare gairebé l'odia (fet que la filla evoca més endavant en llibres com *El ball*, *Le vin de solitude* o *Jézabel*), i Irène troba un cert refugi en l'escriptura i la lectura. A la seva joventut, viatjarà sovint a França amb els seus pares, canviant cada estiu Ucraïna per Biarritz, Saint-Jean-de-Luz, Hendaye o la Costa Brava, quan la família no es trobava instal·lada a Crimea. En aquests viatges, Fanny residia en els palaus mentre que Irène s'allotjava amb la seva matrona en una pensió modesta.

1914 Els Némirovski s'instal·len a Sant Petersburg, en una vasta propietat a la zona alta de la ciutat, en un carrer pacífic envoltat de jardins i til·lers.

1917 Mor la institutriu francesa d'Irène. Primers escrits, inspirats, entre altres grans autors russos que l'escriptora venerava, en la tècnica novel·lística d'Ivan Turgénev.

1918 A l'octubre, Léon trasllada la seva família a un apartament moscovita que subarrendava a un oficial de la Guàrdia Imperial. Allí, precisament, és on esclata amb més violència la Revolució. Irène llegeix amb devoció Plató, Huysmans (*À rebours*), Maupassant i Oscar Wilde (*El retrat de Dorian Gray* és una de les seves lectures preferides) a la biblioteca de Des Esseintes.

Al desembre, els Soviets posen preu al cap de Léon Némirovsky, i obliguen a la família a fugir a Finlàndia, disfressats de pagesos. Només Léon retornarà, de manera clandestina, alguns cops a Rússia per administrar els seus béns. Irène compon poemes en prosa. Ben de seguida, arriba una nova fugida, aquest cop a Suècia: els Némirovsky resideixen tres mesos a Estocolm.

1919 Al juliol, després d'una llarga tempesta, el vaixell que transportava els Némirovsky es veu obligat a atracar al port de Rouen. La família s'instal·la a París.

Dècada de 1920 Léon Némirovsky aconsegueix restablir la seva fortuna quan esdevé el director d'una sucursal de la banca on treballa. A partir d'aleshores, la seva família du una existència fitzgeraldiana: estiueigs luxosos, festes de categoria, sopars amb xampany, balls, etc. Biarritz, Niça (on s'allotjaven a l'hotel Negresco) i la Costa Brava tornen a ser les seves destinacions preferides. És en aquesta època que Irène, que continua els seus estudis de lletres a la universitat de la Sorbona (es llicencia amb menció d'honor), envia els seus «petits contes divertits» a la revista bimensual *Fantasio*, que els publicarà i en pagarà seixanta francs per cadascuna de les peces. Publicarà un relat a *Matin*, i *Les Oeuvres libres* n'editen un altre conte, una novel·la curta i, l'any 1923, *Le Malentendu*, la seva primera novel·la, escrita als divuit anys. A més, coneix Michel Epstein (Mikhàil, en rus), «Un home petit i bru amb la pell fosca», enginyer físic i d'electricitat diplomad a Sant Petersburg, apoderat de la Banque du Nord (al carrer Gaillon), brillant home de negocis com el pare de la novel·lista.

1924 El dos de gener, Irène escriu a una amiga: «He passat una setmana completament boja, de ball en ball, i encara em dura la ressaca i em costa tornar al camí del deure.»

1925 Comença a escriure *David Golder*, a Biarritz.

1926 Al mes de febrer, *L'Enfant génial*, més endavant titulat *Un Enfant prodige*, surt publicat a *Oeuvres libres*. Irène i Michel Epstein contrauen matrimoni, i s'instal·len al carrer Constant-Coquelin número 10.

1929 Bernard Grasset rep el manuscrit de *David Golder*. Entusiasmat, decideix publicar-lo d'immediat. Per desgràcia, la tramesa no mencionava l'adreça del remitent, de manera que, per localitzar-ne l'autora, es veu obligat a publicar un anunci a la premsa. Irène Némirovsky no pot respondre immediatament a l'anunci, perquè es troba a la clínica on el 9 de novembre tindria la seva primera filla, Denise. Bernard Grasset es queda estupefacte en descobrir que l'escriptora de ploma incisiva és una joveneta de 26 anys. Paral·lelament al naixement de la seva filla, la crítica qualifica la novel·la d'obra mestra i assoleix

un èxit immediat. Paul Reboux, que havia estat un dels primers a descobrir per al públic la jove Colette, reconeix en l'obra d'Irène Némirovsky un talent així mateix excepcional, mentre que Rober Brasillach elogia la qualitat del seu estil. L'adaptació de *David Golder* per al teatre i al cinema arriba gairebé immediatament gràcies a Julien Duvivier, amb la qual debuta al cinema parlat, amb Harry Baur com a protagonista tant dalt de l'escenari com a la gran pantalla.

Com a anècdota, quan Fanny rep la notícia que ha estat àvia, regala a Irène un os de peluix.

Dècada de 1930 L'escriptura d'Irène Némirovsky rep el reconeixement d'escriptors tan heterogenis com Morand, Drieu la Rochelle, Cocteau, Brasillach i Kessel, entre d'altres. Paradoxalment, darrere un vel de vellut verd, pacient i silenciosa, Denise observa com sa mare vessa la seva inspiració sobre el paper, com descriu, obstinada i muda, els tons més foscos de l'ànima, com la novel·lista devora els seus personatges i la seva ànima. Tristan Bernard, l'actriu Suzanne Devoyod, la princesa Obolensky, constituïen la vida d'Irène que, paral·lelament, es veu obligada a passar temporades en balnearis per tractar els seus atacs d'asma.

1930 Apareix *El ball*, que també és adaptada al cinema (en una primera adaptació de Danielle Darrieux).

1931 Publicació de *Les Mouches d'automne*.

1933 Després de l'arribada de Hitler al poder, el mes de gener, Irène diu a la seva infermera: «Pobreta meva! Ben aviat tots serem morts!». Publicació de *L'Affaire Courilof*.

1934 Publicació de *Films parlés* (recull de relats publicat per Gallimard, que incloua *Les Fumées du vin*), *Le Pion sur l'échiquier* i *Le Vin de solitude* (publicats per Albin Michel, el nou editor d'Irène). *La Revue de Paris* publica *Dimanche*.

2 de novembre: *Les rivages hereux* apareix publicat a *Gringoire*, diari conegut per la seva posició antisemita.

1936 *La Revue des Deux Mondes* publica *Liens du sang*. Publicació de *Jézabel*.

1937 El 8 de febrer es publica *Fraternité* al diari *Gringoire*.

El 20 de març neix Élisabeth, segona i darrera filla dels Epstein. Aquell mateix any, Denise és entrevistada a propòsit d'un programa de televisió amb el tema rematadament ridícul «Què llegeixen els fills dels escriptors?».

1938 El 2 de novembre, *Candide* publica *La Femme de Don Juan*.
Publicació de *La Proie*. Irène i el seu marit, encara estrangers, demanen en va la nacionalitat francesa. Tanmateix, continuen amb la convicció que França defensarà «els jueus i els apàtrides».

1939 El 2 de febrer, Irène és batejada a l'església de Sainte-Marie de París per un amic de la família, monsenyor Ghika, arquebisbe romanès.
Publicació de *Deux*.

L'1 de setembre, a la vigília de la declaració de la guerra, els Némirovsky refusen un nou exili (tot i que una fugida, per exemple a Suïssa, no era del tot impossible). Irène i Michel porten, en canvi, les seves filles Denise i Elisabeth a Issy-l'Évêque, a Saône-et-Loire, a casa de la institutriu de les dues germanes, Cécile Michaud, oriünda d'aquell poble. Aquesta confia les nenes a la seva mare, la senyora Mitaine. Irène i Michel tornen a París i els visiten diversos cops fins que es traça la línia de demarcació, el juny de 1940.

Al mes de setembre, tots els Epstein es converteixen al catolicisme.

El 7 de desembre, *Gringoire* publica *Le Spectateur*.

1940 L'1 de febrer, *Gringoire* publica *Le Sortilège*.

Al mes de juny, Irène apunta fredament, al marge i amb vista a l'aparició del seu pròxim llibre, *Suite française*, que ella dividia en cinc parts diferents (*Tempêtes en juin, Dolce, Captivité, Batailles, La Paix*): «Déu meu! Què em fa, aquest país? Em rebutja i és per això, diguem-ho fredament, que perd per a mi l'honor i la vida. I els altres països, què fan? Els Imperis cauen. Res no importa. Si ho observem des d'un punt de vista místic o des del punt de vista personal, tot és el mateix. Mantinguem el cap fred. Fem el cor fort. Esperem.»

El 28 d'abost, *Candide* publica *M. Rose*.

El 3 d'octubre, primer estatut dels jueus, que els assigna una condició social i jurídica inferior. Un mes després, l'estat francès promulga una llei que permet el seu internament en camps de concentració o l'assignació de residència a «residents estrangers de raça jueva».

Irène, víctima de l'«arianització» del sector editorial, és delatada pel col·laboracionista Bernard Grasset, de manera que ben aviat ja no podrà publicar res amb el seu nom. Es prohibeix a Michel Epstein d'exercir la seva professió a la Banque des Pays du Nord.

Publicació de *Les Chiens et les loups*. A *La Revue des Deux Mondes* apareix *Aïno*.

1941 Irène i Michel deixen París i s'uneixen a les seves filles Denise i Elisabeth, que tenen, respectivament, 13 i 5 anys, a l'Hôtel des Voyageurs a Issy-l'Évêque, sota el mateix sostre que els soldats i oficials de la Wehrmacht, als quals Michel servia d'interpret i amb els quals jugava a billar. Els Epstein sentien llàstima per aquells joves alemanys destinats al front rus: Michel fins i tot s'emociona en veure un soldat que volia enviar-li el seu rellotge a un familiar.

Publica dos relats a *Gringoire* amb el pseudònim de Pierre Nérey: el 20 de març apareix *La Confidente*, i el 30 de maig *L'Honnête homme*.

El 2 de juny, es promulga la llei que substitueix el primer estatut dels jueus d'octubre de 1940, preludi de les detencions i les deportacions als camps d'extermini nazis.

Al mes de juny, els Némirovsky es tornen a inscriure al cens. Malgrat la inutilitat del certificat de baptisme de la família, Denise celebra la primera comunió. A l'escola comunal, porta l'estrella groga i negra.

El 8 d'agost, *Gringoire* publica *L'Inconnu*. El 24 d'octubre, publica *L'Ogresse* sota el pseudònim de Charles Blancat.

Després de passar un any a l'hotel, els Némirovsky lloguen finalment una gran casa burgesa del poble. Michel escriu una taula de multiplicar en vers per a la seva filla Denise. Irène no té cap dubte del destí tràgic que l'espera. Escriu i llegeix molt, i també fa llargs passeigs durant tot el dia per trobar la inspiració.

1941-1942 A Issy-l'Évêque, Irène, que com el seu marit porta l'estrella de David, redacta *La vie de Tchekhov* (publicada pòstumament l'any 1946) i *Les Feux de l'automne* (publicada el 1948). Les dues obres no tornaran a ser publicades fins al 1957.

1942 El 24 d'abril, deu setmanes abans de la seva detenció, Irène, que recull les *hypomnemata* (notes autobiogràfiques) que segueixen el naixement del projecte de *Suite francesa*, redacta aquesta nota breu: «Submergir-se en la convicció que la sèrie de les *Tempêtes*, si puc dir-ho, ha de ser, és, una obra mestra. Treballar-hi sense defallir.» Només serà a temps de pintar al natural els quadres del desastre a *Tempête en juin* i de novel·lar l'Ocupació a *Dolce*.

El 3 de juny, totalment desil·lusionada, Irène reescriu el seu testament a favor de la tutora de les seves dues filles, especificant-ho tot amb precisió: fa una enumeració dels béns que ha pogut salvar i que poden reportar diners per pagar el lloguer, escalfar la casa, comprar un forn, contractar un jardiner que tindrà cura de l'hort que els ha de donar llegums en plena època de

racionament; també escriu l'adreça dels metges de les seves filles, i especifica el règim alimentari que segueixen. Sense cap paraula de revolta.

El 12 de juny, cíniques darreres *Notes sur l'état de la France*, sense falses esperances sobre la vil i «odiosa» multitud dels francesos. A l'encapçalament de la primera pàgina del quadern de notes, escriu:

*Per aixecar aquesta feixuga càrrega
caldria, Sísif, el teu valor.
No em manca el cor a la meva tasca
però la meta és lluny i el temps és or.*

Cada dia va a buscar el carter, però no rep cap correu.

El 3 de juny escriu «Que això s'acabi ja, per bé o per mal!»

11 de juliol: Entre els pins, al mig del bosc, Irène treballa, en un xandall blau, «al bell mig d'un oceà de fullaraca podrida i amarada per la tempesta de la nit anterior, com si em trobés sobre una bassa, amb les cames creuades». El mateix dia, escriu a Albin Michel: «He estat escrivint molt. M'imagino que seran les meves obres pòstumes, però si més no ajuda a passar el temps.»

Dilluns 13 de juliol: els gendarmes francesos arresten Irène, qui diu a Denise, sense vessar una sola llàgrima, que se n'ha d'anar de viatge.

14 de juliol: es prenen totes les mesures possibles per salvar Irène. Michel alerta Albin Michel, i després al comte de Chambrun (gendre de Laval) i Hélène Morand (dona de Paul, declarat antisemita); també escriurà a Otto Abetz, ambaixador del Reich, recordant-li marcadament la nul·la simpatia que la seva dona sentia pel règim bolxevic. Quan la criada s'oblida dels coberts de la seva dona parant la taula, Michel embogeix d'ira.

16 de juliol: internada a Pithiviers (Loiret). Darrera carta que es coneix d'Irène Némirovsky: «Coratge i esperança. Us guardo dins el cor, estimats meus. Que Déu ens ajudi a tots.»

17 de juliol: deportació a Auschwitz en el vagó número 6. Irène és inscrita en el camp d'extermini de Birkenau. Afeblida, la fan passar al *Revier* («infermeria», gairebé sempre el pas anterior a la cambra de gas.)

17 d'agost: Irène Némirovsky és assassinada.

Octubre: Denise, Élisabeth i Michel són conduïts a la Kommandantur. Un oficial els mostra una foto de la seva filla i els fa entendre que és necessari que

marxin. Michel, que tot just ha escrit a Pétain per explicar-li que la seva dona té una salut fràgil, i que ell està disposat a substituir-la en un camp de treball, és arrestat (aquesta va ser la resposta de Vichy). Confia a les seves filles uns papers de la família, fotografies i joies, així com el preuat quadern de notes d'Irène –el pesat «coixí» de Denise. Aquest quadern, escrit per Irène amb lletra minúscula perquè tenia por de quedar-se sense tinta i paper, va ser salvat per Denise a costa de la seva nina Bleurette, que va haver d'abandonar amb tot el dolor de la seva ànima. Poc després de l'arrest, els gendarmes busquen les dues filles i es presenten a l'escola comunal per ocupar-se de Denise. Anys més endavant, quan la guerra ja s'havia acabat, Denise continua dormint a l'altra banda del llit, tot recordant l'episodi en què la seva institutriu havia aconseguit amagar-la en un forat que hi havia en una banda del llit, la banda que fins aleshores no agradava a Denise.

6 de novembre: Després d'haver estat internat a Creusot i a Drancy, on el seu informe indica que li van ser requisats 8.500 francs, Michel Epstein mor gasejat tan bon punt arriba a Auschwitz.

1943-1945 Noms falsos, amagatalls, convents, pensions... Denise ha d'amagar la seva identitat, portant la seva germana petita en silenci per evitar que les descobreixin... Tal és la sort de les dues nenes, amagades en la regió de Bordeus, sempre portant a sobre una maleta amb el manuscrit amb les inicials «I.N.» a la coberta. En una pensió catòlica dels afores, només dues religioses coneixien de la identitat jueva de les dues nenes. A classe criden l'atenció a Denise perquè no respon quan la criden pel seu nom fals. En conseqüència, els gendarmes, acarnissats, que no tenien res més digne a fer que lliurar dues nenes jueves a la mort, aconsegueixen retrobar la seva pista. Les dues germanes abandonen la pensió. A l'amagatall on passarà diverses setmanes amb Élisabeth, Denise contrau la pleuritis. La família que les amagava no gosa portar-la al metge, i li administren resina de pi com a únic tractament. Sota l'amenaça de tornar a ser descobertes, es veuen obligades a fugir novament, amb la preciosa maleta sempre a prop en cas d'alerta. Abans de pujar al tren, la seva tutora els crida: «amagueu els vostres nassos!».

Mort Albin Michel, l'any 1943, el seu gendre Robert Esménard assumeix la direcció de l'editorial. El seu director literari, André Sabatier, li reclama una ajuda que Albin Michel va prometre: 3.000 francs, més endavant 2.000, cada mes (en total, més de 150.000 francs) són lliurats a les dues germanes i a la seva tutora Julie Dumot «sense que això serveixi per compensar els drets d'autor d'Irène Némirovsky».

1945 Després de l'Alliberament, Denise i Élisabeth van cada dia a la Gare de l'Est i es perden entre els supervivents dels camps d'extermini nazis. Així mateix, es fan un fart d'anar una i altra vegada a l'hotel Lutétia, convertit en centre d'acollida per als deportats, amb una pancarta amb el seu nom. Denise

sabia que la vida era complicada: els seus pares podien ser a Rússia, podien patir amnèsia, podien trobar-se en algun hospital perdut... «Anys més tard, jo estava casada, ja tenia un nen, i de vegades encara corria darrere d'alguna silueta al carrer...» (la figura tan enyorada de la seva mare), recorda Denise. Els queda una àvia afortunada, que havia passat la guerra, còmodament, a Niça, i que ara tornava al seu luxós apartament a l'avinguda del President Wilson. Quan les seves nétes la visiten per demanar-li ajut, ella refusa d'obrir-les, i crida a través de la porta que si els seus pares són morts el que han de fer és marxar a un orfenat. De tornada a l'antic apartament parisenc dels Némirovsky, Denise recupera davant dels seus nous ocupants, en una escena totalment en silenci i plena de sobreentesos, un tamboret que pertanyia a la seva família abans de la guerra.

1946 Apareix *La vida de Txèkhov* (reeditada l'any 1957).

1947 Apareix *Les Biens de ce monde* (també reeditada el 1957).

1948 Es publica *Les Feux de l'automne*.

1953 Denise es casa amb un economista. Llegeix molt, s'ocupa dels seus tres fills, milita (PSU, LCR, sempre partits d'esquerres, associacions laiques, «al costat dels infeliços, dels immigrants»).

1954 Neix un nen, el primer fill de Denise.

1957 A la primavera, sense tenir en compte el títol del llibre, les edicions Albin Michel publiquen *Les Feux de l'automne*, i tot seguit la biografia de Txèkhov, escrita poc abans de la mort d'Irène.

1962 Denise es fa documentalista al departament contra frauds.

1975 Denise, que havia salvat de la guerra l'escrit de *Suite française*, obre el quadern que contenia el manuscrit, recelosa. El que hi trobarà serà tota una herència per als seus descendents. Cada cop que obre el quadern s'enfronta a un nou descens als inferns: reviu el sentiment d'haver estat abandonada, la lucidesa absoluta de la seva mare en la seva anàlisi de l'estat deplorable de França, que l'abandonarà en mans dels seus botxins. Com si darrere de cada nova pàgina llegida s'amagués l'amenaça d'una nova invasió, Denise s'obliga a tornar a copiar a mà, amb l'ajuda d'una lupa, l'obra.

1985 Grasset Publica *El ball*, dins la col·lecció «Cahiers rouges».

1986 Elisabeth, que ara es directora editorial sota el nom d'Élisabeth Gille, és acomiadada com a directora de la col·lecció «Présence de futur» de l'editorial

Denoël per Françoise Verny. Comença a ocupar-se de la literatura estrangera a l'editorial Flammarion.

1989 Fanny Némirovsky mor a París, als 102 anys. A la seva caixa forta, com a tota herència, es troben *David Golder* i *Jézabel*. Denise, com hagués fet la seva mare, va al funeral. El company de Fanny, un ancià que porta un bastó amb el pom d'or, no es digna a saludar-la. «Els seus vestits de nit ocupaven deu metres de l'armari rober, i han cridat un drapaire. Després, han convidat els xofers a un autèntic tiberi», comenta Denise.

1991 Élisabeth assumeix la direcció editorial de Julliard.

1992 Les Presses de la Renaissance publiquen *Le Mirador*, d'Élisabeth Gille, una biografia «fantasiejada» de la mare que gairebé no va tenir temps de conèixer. Mentre prepara aquest llibre, les dues germanes descobreixen les cartes que proven la generositat d'Albin Michel. Per aquest motiu, prenen la decisió de confiar la darrera obra d'Irène Némirovsky a L'Institut Mémoire de l'Édition Contemporaine (IMEC) per a la seva conservació. Abans de lliurar-la, Denise desxifra i mecanografia la transcripció definitiva d'aquest fresc de la humanitat, vista amb cruïsa a través del prisma negre de l'èxode i de l'Ocupació. Estem parlant de *Suite francesa*.

1996 Élisabeth mor, víctima d'un càncer que ella creia haver superat la dècada anterior.

2000 Stock reedita *Le Mirador*, així com *Dimanche et autres nouvelles* (escrites entre 1934 i 1942).

2004 L'editorial Sables publica *Destinées et autres nouvelles* (escrites entre 1935 i 1941). A la primavera, Myriam Anissimov, novel·lista, periodista i primera biògrafa de Primo Levi (*Primo Levi ou la tragédie d'un optimiste*, J. C. Lattès, 1996, premi WIZO 1997), autora d'una exitosa biografia de Romain Gary (*Romain Gary, le caméléon*, Denoël, 2004) es troba a la llibreria Ombres blanches de Toulouse per presentar el seu darrer llibre. Denise, que aleshores viu a Toulouse, li parla, per casualitat, de la història del manuscrit de *Suite francesa*. Estupefacta en descobrir l'existència de dos inèdits d'Irène Némirovsky, autora que havia descobert i admirat a través de Romain Gary, Myriam Anissimov contacta amb el seu editor, Olivier Rubinstein, qui proposa immediatament la publicació dels escrits. Si Denise hagués volgut, per decisió pròpia, que es publicués *Suite francesa*, hagués contactat, sens dubte, l'editorial Albin Michel. Tanmateix, Francis Esménard, que n'estava al cas i va tenir vot a la decisió final, s'emociona de felicitat en veure que, tot i les reticències inicials de Denise (era lícit publicar una obra que la seva mare hagués considerat inacabada? I era lícit publicar-la enlloc que no fos Albin Michel?), l'autora rebria finalment el

merescut homenatge, perquè el seu pare, de la mateixa manera que Albin Michel, també havia volgut protegir la vida i l'obra d'Irène Némirovsky.

30 de setembre: Gràcies a l'aparició de *Suite francesa*, el geni pacient d'Irène Némirovsky torna a emergir de la boira de la nit.

Octubre: A la Fira del Llibre de Frankfurt, els drets de *Suite francesa* es vénen a nombrosos països amb unes licitacions que baten tots els rècords. Denise i Denoël adquireixen cada cop més prestigi. Cada cop que ha de passar davant de l'editorial Lutétia (l'editorial Denoël es troba al costat, al carrer de Cherche-Midi), Denise gira el cap.

Novembre: En ocasió d'un reportatge per a la televisió, Denise Epstein torna a Issy-l'Évêque. Inesperadament, es veu obligada a esperar un tren a l'andana de la mateixa estació on va veure com deportaven el seu pare.

8 de novembre: El Prix Renaudot, atorgat per primer cop a títol pòstum, reconeix Irène Némirovsky per *Suite francesa*.